

اصل قابل استماع بودن دعاوی در فقه

اسلامی و حقوق ایران

مؤلفان:

سید رسول میرنژاد بروجنی

دانش آموخته دکتری حقوق خصوصی دانشگاه علوم قضائی و خدمات اداری

دکتر علی اکبر فرحزادی

دانشیار دانشگاه علوم قضائی و خدمات اداری

سرشناسه	: میرنژاد، سیدرسول، ۱۳۶۵ -
عنوان قراردادی	: ایران. قوانین و احکام
عنوان و نام پدیدآور	: اصل قابل استماع بودن دعاوی در فقه اسلامی و حقوق ایران/ مولفان سیدرسول میرنژاد بروجنی، علی اکبر فرحزادی؛ ویراستار و صفحه‌آرا امین مددی.
مشخصات نشر	: تهران: دانشگاه علوم قضایی و خدمات اداری، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	: ۱۶۵ ص.
شابک	: 978-622-98695-1-2
موضوع	: اقامه دعوا -- ایران
موضوع	: Actions and defenses -- Iran
موضوع	: اقامه دعوا (فقه)
موضوع	: (Actions and defenses (Islamic law
موضوع	: رویه قضایی -- ایران
موضوع	: Jurisprudence -- Iran
موضوع	: آیین دادرسی مدنی -- ایران
موضوع	: Civil procedure -- Iran
شناسه افزوده	: فرحزادی، علی اکبر ۱۳۴۴ -
شناسه افزوده	: دانشگاه علوم قضایی و خدمات اداری
رده بندی کنگره	: KMH۴۶۳۰
رده بندی دیویی	: ۳۴۷/۵۵۰۵
کتابشناسی ملی	: ۸۴۵۵۳۰۹

اصل قابل استماع بودن دعاوی در فقه اسلامی و حقوق ایران

مولفان: سیدرسول میرنژاد بروجنی، دکتر علی اکبر فرحزادی

ویراستار و صفحه‌آرا: امین مددی

ناشر: دانشگاه علوم قضایی و خدمات اداری

چاپ اول: تابستان ۱۴۰۰ - تیراژ: ۵۰۰

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۸۶۹۵-۱-۲

قیمت: ۴۰,۰۰۰ تومان

آدرس: تهران، خیابان انقلاب، خیابان خارک، پلاک ۹

تلفن: ۶۶۷۰۷۰۲۱

Email: pajooeshi@ujsas.ac.ir

فهرست

مقدمه.....	۱
بخش نخست: تبیین اصل قابل‌استماع بودن دعاوی و موانع اجرای آن.....	۳
فصل نخست: تبیین اصل قابل‌استماع بودن دعاوی.....	۶
مبحث نخست: مفهوم دعوا و قابل‌استماع بودن و جایگاه اصل قابل‌استماع بودن دعاوی در فقه و حقوق ایران.....	۶
گفتار نخست: مفهوم دعوا و قابلیت استماع.....	۶
بند یکم: مفهوم دعوا.....	۶
بند دوم - قابلیت استماع.....	۱۹
گفتار دوم: جایگاه اصل قابل‌استماع بودن دعاوی در فقه و حقوق ایران.....	۲۳
بند یکم: جایگاه اصل قابل‌استماع بودن دعاوی در فقه.....	۲۳
بند دوم: جایگاه اصل قابل‌استماع بودن دعاوی در حقوق ایران.....	۲۸
مبحث دوم: رابطه اصل قابل‌استماع بودن دعاوی با حقوق دعاوی.....	۳۴
گفتار نخست: مفهوم حقوق دعاوی و ارتباط آن با حقوق دادرسی مدنی.....	۳۴
بند یکم: مفهوم حقوق دعاوی.....	۳۴
بند دوم: استقلال حقوق دعاوی از حقوق دادرسی مدنی.....	۳۸
گفتار دوم: رابطه اصل قابل‌استماع بودن دعاوی با قانونی بودن دعوا و تشریفات بودن دادرسی.....	۴۲
بند یکم: رابطه اصل قابل‌استماع بودن دعاوی و قانونی بودن دعوا.....	۴۲
بند دوم: ارتباط اصل قابل‌استماع بودن دعاوی و تشریفات بودن دادرسی.....	۴۴
فصل دوم: موانع اجرای اصل قابل‌استماع بودن دعاوی.....	۴۷
مبحث نخست: رعایت قواعد مربوط به نظام‌مند بودن دعاوی.....	۴۷
گفتار نخست: مفهوم نظام‌مند بودن دعاوی و ضوابط شناسایی آن.....	۴۷
بند یکم: مفهوم نظام‌مند بودن دعاوی.....	۴۸
الف: تعریف نظام‌مندی دعاوی.....	۴۸
ب: رویکرد (سابقه تاریخی) در نظام طرح دعاوی.....	۵۰

- بند دوم: ضوابط شناسایی مربوط به نظام‌مندی دعاوی ۵۲
- الف: تعارض با اصل تأسیسی و توافعی بودن رأی دادگاه ۵۴
- ب: تعارض دعا با فرصت و امکان دفاع ۵۷
- ج: تعارض دعا با وابستگی دعاوی ۶۳
- گفتار دوم: جایگاه نظام‌مند بودن دعاوی در فقه و حقوق ایران ۶۶
- بند یکم: جایگاه اصل نظام‌مند بودن دعاوی در فقه ۶۶
- بند دوم: جایگاه قواعد نظام‌مند دادرسی در حقوق ایران ۷۱
- مبحث دوم: رعایت قواعد و مصالح آمره تعیین‌شده از سوی قانون‌گذار و عدم استماع ناشی از موقعیت ۷۳
- گفتار نخست: مصالح مربوط به استقرار نظم و امنیت در روابط حقوقی ۷۳
- بند یکم: مفهوم مصالح مربوط به استقرار نظم و امنیت در روابط حقوقی ۷۴
- بند دوم: مصادیق عدم استماع دعا به جهت رعایت مصالح مربوط به استقرار نظم و امنیت اجتماعی ۷۶
- الف: عدم استماع به جهت حفظ نظم معاملاتی در اموال غیرمنقول ۷۶
- ب: عدم استماع دعا به جهت حفظ بی‌طرفی دادرسی و اعتماد کاربران داکستری ۷۹
- گفتار دوم: عدم استماع دعا در موقعیت فعلی ۸۰
- بخش دوم: نقش دادگاه در اجرای اصل قابل‌استماع بودن دعاوی، آثار و نتایج اجرای اصل قابل‌استماع بودن دعاوی ۸۳
- فصل نخست: نقش دادگاه در اجرای اصل قابل‌استماع بودن دعاوی ۸۵
- مبحث نخست: ترمیم دادرسی و دادرسی موردی ۸۵
- گفتار نخست: ترمیم دادرسی ۸۵
- بند یکم: مفهوم و مبانی ترمیم دادرسی ۸۶
- بند دوم: شرایط اجرای ترمیم دادرسی ۸۸
- الف: ترمیم دادرسی مخالف با اصول دادرسی نباشد ۸۹
- ب: نقایص و ایرادات دادرسی تا قبل از اعلام‌نظر دادرسی برطرف شده باشد ۹۱
- گفتار دوم: دادرسی موردی ۹۴
- بند یکم: مفهوم و مبانی دادرسی موردی ۹۴

الف: مفهوم دادرسی موردی	۹۴
ب: مبانی دادرسی موردی	۹۷
بند دوم: جایگاه دادرسی موردی در حقوق ایران و ویژگی‌های آن	۹۹
الف: جایگاه دادرسی موردی در حقوق ایران	۹۹
ب: ویژگی‌های دادرسی موردی	۱۰۴
مبحث دوم: توصیف خواسته	۱۰۵
گفتار نخست: مفهوم توصیف خواسته و مقایسه آن با مفاهیم مرتبط	۱۰۵
بند یکم: مفهوم توصیف خواسته	۱۰۶
بند دوم: مقایسه توصیف خواسته با مفاهیم مرتبط	۱۱۲
الف: توصیف رابطه حقوقی	۱۱۳
ب: توصیف حقوقی جرم	۱۱۵
ج: توصیف حقوقی رأی	۱۱۶
د: تفسیر خواسته	۱۱۷
ه: تغییر خواسته	۱۱۹
گفتار دوم: شرایط توصیف خواسته و تحلیل آن در پرتو رویه قضائی	۱۲۰
بند یکم: شرایط توصیف خواسته	۱۲۰
الف: مطابقت نتیجه توصیف و نتیجه موردنظر خواهان	۱۲۲
ب: توصیف خواسته نباید باعث تغییر سبب یا جهت دعوا شود	۱۲۵
بند دوم: تحلیل توصیف خواسته در رویه قضائی	۱۳۰
فصل دوم: آثار اجرای اصل قابل‌استماع بودن دعاوی	۱۳۵
مبحث نخست: آثار اجرای اصل قابل‌استماع بودن دعاوی از منظر تحلیل اقتصادی	
حقوق دادرسی مدنی	۱۳۵
گفتار نخست: مفهوم‌شناسی و اهداف تحلیل اقتصادی حقوق دادرسی مدنی	۱۳۵
بند یکم: مفهوم‌شناسی	۱۳۶
بند دوم: اهداف تحلیل اقتصادی حقوق دادرسی مدنی	۱۳۷
الف: کنترل فراوانی (حجم) دعاوی	۱۳۸
ب: مدیریت هزینه‌های دادرسی	۱۳۸

مقدمه

بدون تردید نوشتن درباره موضوعات حقوق دادرسی مدنی نسبت به مسائل ماهوی از پیچیدگی بیش‌تری برخوردار است. امری که باید علت آن را از یک‌سو، کمبود منابع نوشته‌شده در حوزه دادرسی مدنی و از سویی دیگر، نگاه ابزارگرا به علم آئین دادرسی مدنی و به بیان دیگر وسیله بودن آن برای احقاق حق ماهوی دانست. رویکردی که موجب می‌شود آن‌چنان که باید و شاید استقلال این شعبه مهم از حقوق، مورد توجه دکتربین حقوقی قرار نگیرد. با این حال، آنچه در این کتاب مورد توجه قرار گرفته است، یکی از نیازهای ضروری دستگاه قضائی در توجه به دعاوی خواهد بود. توضیح اینکه همان‌گونه که در سند تحول قضائی ابلاغی از سوی ریاست محترم قوه قضائیه نیز مورد اشاره قرار گرفته است، اطالۀ دادرسی یکی از بفرنج‌های این دستگاه و در عین حال از مهم‌ترین موانع نزدیک شدن این دستگاه به سطح استانداردهای جهانی دادرسی است.

بر این بنیاد، اصل قابل استماع بودن دعاوی را باید راهکاری منطقی و حقوقی در این زمینه دانست. بدین سان، این اصل در پی ایجاد سازوکاری است که دادگاه و اصحاب دعوا به عنوان بازیگران دادرسی مدنی در اجرای اصل همکاری دعاوی را تا حد امکان به سمت استماع ماهوی دعاوی پیش ببرند. این اصل در پی ترمیم ایرادات و نواقصی است که در روند رسیدگی به دعاوی ایجاد و یا کشف می‌شود. از این رو اجرای اصل ترمیم دادرسی که در نظام‌های دادرسی پیشرفته چون حقوق فرانسه مورد توجه قانون‌گذار قرار گرفته است و در عین حال از لحاظ فقهی نیز دارای پشتوانه است، از نوآوری‌هایی است که در این کتاب مورد توجه قرار گرفته است.

از سویی دیگر، توجه به این اصل آثار شگرفی از منظر حقوق اقتصادی طرفین دادرسی خواهد داشت. توضیح اینکه امروزه یکی از شاخص‌هایی که براساس آن پیشرفته بودن قوانین دادرسی را با آن می‌سنجند اثر اجرای این قواعد در حقوق اقتصادی طرفین دادرسی است. بر این بنیاد، اجرای اصل قابل استماع بودن دعاوی صرفه‌جویی در وقت و هزینه‌های دعوا را در پی خواهد داشت. در واقع با اجرای این اصل هر دعوا علی‌الصول یک‌بار در نظام دادرسی مورد رسیدگی قرار می‌گیرد و برای آن وقت و هزینه مصروف می‌شود.